

El final dels cultius tradicionals a Catalunya

12/2012 - Economia. Un estudi realitzat des del Departament d'Economia i d'Història Econòmica de la UAB i des de la UB i la UdLL ha explorat la transició dels cultius tradicionals, que havien assolit un màxim al segle XIX, als cultius més moderns, però menys sostenibles energèticament, a finals d'aquest mateix segle a Catalunya. El desenvolupament de la vinya des de finals del segle XVIII a moltes regions de Catalunya permetia la utilització de terres de conreu de pitjor qualitat, proporcionava combustible i aliment pel bestiar i fertilitzants naturals en les seves fulles, branques i residus del vi. En canvi, la introducció de fertilitzants industrials i aliments pel bestiar processats suposen un inici de la deficiència energètica i ambiental que es fa hegemònica ja a partir de la segona meitat del segle XX.



A la segona meitat del segle XIX l'agricultura tradicional orgànica catalana havia assolit un màxim en la seva producció, productivitat i complexitat. Era el resultat d'un procés de transformació ja en marxa al segle XVIII, comparable, tenint en compte que ens referim a una agricultura de característiques mediterrànies, als canvis que estava experimentant l'agricultura d'Holanda, la Gran Bretanya i d'altres zones de l'Europa nord-occidental des del segle XVII.

Els sistemes agraris catalans, i particularment els de la comarca del Vallès, havien assolit o culminat a la segona meitat del XIX el desenvolupament d'una agricultura orgànica avançada en unes condicions força diferents i força adverses, comparades amb les de l'agricultura de l'Europa humida. La manca d'aigua i de fertilitzants és compensada amb una notable adaptació ecològica i tècnica i la complementarietat entre conreus, boscos, erms i la limitada ramaderia disponible, amb un destacat paper de la vinya.

Mitjançant l'estimació i l'anàlisi dels balanços de nutrients i dels fluxos energètics d'aquests sistemes agraris hem pogut constatar l'èxit i limitacions del procés. Els conreus de cereals, llegums, de regadiu es concentraven a les terres de major qualitat i humitat i disposaven de les dotacions de fertilitzants més grans. Uns fertilitzants que en el nostre país provenien només parcialment de la ramaderia i que s'havien d'obtenir d'altres conreus, boscos i erms a través de tècniques diverses per transferir-los. Donades doncs les limitacions que en el context ecològic mediterrani afectaven a la ramaderia i els boscos, els erms i altres conreus complementaris, com la vinya, havien de jugar un paper clau. Boscos i erms no sols proporcionaven combustible i aliments per a les persones, sinó també aliments per al bestiar i matèria orgànica per fertilitzar a través de l'enterrament en verd o la seva combustió en "formiguers".

Per altra banda, entre el segle XVIII i finals del XIX es desenvolupa espectacularment a moltes comarques de Catalunya el conreu de la vinya. Un conreu de secà que s'estén a costa d'erms, boscos i conreus escassament productius, que utilitza les terres de conreu de pitjor qualitat i que exigia una escassa dotació de fertilitzants. Alhora era capaç de proporcionar combustible, aliment per al bestiar i fertilitzants per a altres conreus gràcies als seus subproductes com les branques podades, el pàmpol o la fulla, i els residus de la producció de vi.

Aquesta eficiència i delicat equilibri es trencaran, però, a partir de les darreres dècades del segle XIX, amb la irrupció de fertilitzants importats o industrials o d'aliments per al bestiar també importats i processats, que suposaran l'inici del camí cap a la insostenibilitat energètica i ambiental dels sistemes agraris catalans que els caracteritza des de la segona meitat del segle XX.

Xavier Cussó

Departament d'Economia i d'Història Econòmica

Enric Tello, Ramon Garrabou, Xavier Cussó, José Ramón Olarieta, Elena Galán. Fertilizing Methods and Nutrient Balance at the End of Traditional Organic Agriculture in the Mediterranean Bioregion: Catalonia (Spain) in the 1860s. *Human Ecology*. June 2012, Volume 40, Issue 3, pp 369-383